

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Člověk a příroda – studie sociálních vztahů lidí a zvířat

Doležal Jakub

© 2012 ČZU v Praze

!!!

**Místo této strany vložte zadání bakalářské práce.
(Do jedné vazby originál a do druhé kopii)**

!!!

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Člověk a příroda – studie sociálních vztahů lidí a zvířat" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 26.3. _____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Doc. Mgr. Heleně Hudečkové CSc. za cenné připomínky a rady. Tímto také děkuji za odbornou pomoc při zpracování této bakalářské práce a za poskytnuté konzultace.

Člověk a příroda – studie sociálních vztahů lidí a zvířat

Human being and nature – study of social relationships of people and animals

Souhrn

Výchozím rámcem práce je studium vytváření vztahů mezi lidmi a zvířaty, která byla domestikována a slouží k hospodářskému využívání, resp. konzumaci masa a masných výrobků. Práce se zabývá společenstvím lidí a hospodářských zvířat od domestikace až po současnost. Práce je završena pojednáním o problematice vývoje chovu hospodářských zvířat. Vlastní empirické šetření v podobě ankety se soustředí na konzumentské chování ohledně spotřeby masa a postoje konzumentů (nekonzumentů) k velkochovu hospodářských zvířat.

Summary

The default is to study the work of creating relationships between people and animals that were domesticated and used for economic recovery, respectively. consumption of meat and meat products. The work deals with the community of people and livestock from domestication to the present. The work is concluded with a discussion of problems of development of livestock. Own empirical investigation in the form of survey focuses on the behavior of the consumer regarding meat consumption and consumer attitudes (vegetarians) to factory farm of livestock.

Klíčová slova: sociologický empirický výzkum, vztah lidé – zvířata, hospodářská zvířata, konzumentské chování

Keywords: sociological empirical research, relationship people – animals, livestock, behavior of the consumer

1. ÚVOD	6
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	7
2.1. Cíl práce	7
2.2. Metodika	7
3. VÝVOJ VZTAHU ČLOVĚK - PŘÍRODA	9
3.1. Domestikace zvířat - počátky.....	9
3.2. Domestikace jako fenomén.....	10
3.3. Zvířata blízká a vzdálená	11
3.4. Vývoj hospodářské funkce chovu zvířat.....	11
4. VZTAH ČLOVĚK-ZVÍŘE V MODERNÍ SPOLEČNOSTI	16
4.1. Legislativa	16
4.2. Tradice spojené se zvířaty a jejich podoba v moderní společnosti.....	17
4.3. Kategorizace zvířat v literatuře	19
4.4. Úcta k životu	20
4.5. Chov hospodářských zvířat v soudobé společnosti	20
5. SPOLEČENSTVÍ LIDÍ A ZVÍŘAT	23
5.1. Náboženství ve vztahu ke zvířatům	23
5.2. Druhá nadřazenost člověka a „užitková funkce zvířat“	25
5.3. Reakce na „podřazenost zvířat“	28
5.4. Shrnutí.....	29
6. NÁZORY NA CHOV HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT	31
6.1. Popis anketního souboru	31
6.2. Konzumace masa	32
6.3. Obstarávání a příprava masa	33
6.4. Zájem o chov hospodářských zvířat	34
6.5. Postoje k chovu hospodářských zvířat	35
6.6. Shrnutí výsledků a poznatků.....	39
7. ZÁVĚR	41
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	42
9. PŘÍLOHY	44
9.1. Anketa	44
Seznam grafů a tabulek	

1. ÚVOD

Tématem bakalářské práce je Člověk a příroda – studie sociálních vztahů lidí a zvířat. Lidé v řadě aspektů nepřestali být zvířaty, ale díky kultuře se jejich vztah k přírodě změnil. V dnešní velmi ukvapené a materialistické době je důležité uvědomit si a zastavit se nad problémem člověk-příroda-zvíře. Musíme být ohleduplní jak vůči zvířatům, tak přírodě a naopak, jelikož vše se vším souvisí a vzájemně se doplňuje. Nesmíme zapomínat, že i my jsme součástí něčeho, čemu říkáme Svět. Je to pojem, který používáme pro označení prostoru kolem sebe nebo ho vnímáme vnitřně, zvláště pak u náboženského myšlení.

Je zajímavé, že když člověk použije v komunikaci slovo „zvíře“, má to spíše pejorativní význam, z toho se lze domnívat, že se člověk nevědomě povyšuje nad zvířata, aniž by se nad tím zamyslel. Z této, nikomu nic neříkající věty, vychází tak trochu má bakalářská práce, ve které se budu zabývat zejména interakcí mezi hospodářskými zvířaty a lidmi.

Podle mého názoru povyšování lidí nad zvířata bohužel nabírá stále více na intenzitě a to jak mluveným slovem, psaným, tak hlavně lidskými činy vůči zvířatům. Zvířata, která tu žila dávno před lidmi, dnes nedostávají od lidí takového respektu, který by si zasloužila. My všichni potřebujeme k životu zvířata, kdyby tak nebylo, nebyl by člověk tím co je dnes, možná ani člověkem.

Velmi zajímavé jsou i současné reakce lidí k podpoře práv a ochrany zvířat. Vegetariánství, o němž bude pojednáno v jiné kapitole, je tím pravým příkladem. Dále existují různá sdružení pro podporu změny systému chovu hospodářských zvířat, podpora různých alternativ pro zlepšení životních podmínek atd.

V současnosti stále přibývají případy, kdy jsou na zvířatech páčány různé trestné činy, zvláště pak dětmi a mladistvými. Myslím si, že dokud bude zvíře z právního hlediska klasifikováno jako věc a lidé se nenaučí větší úctě ke zvířatům, tak situace bude stále taková jaká je, ne-li horší.

Dále velmi zajímavé je chování lidí, kteří na jednu stranu chovají ke svému domácímu mazlíčku přehnanou lásku, obklopují ho dary, s trochou nadsázky když kýchne, ihned volají veterináře a na stranu druhou se nedokáží pozastavit nad utrpením zvířat jiných, zvláště hospodářských, která se rodí už „pouze“ v zajetí a nespátřila sluneční svit nebo nezažila ani špetky svobody.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Domnívám se, že člověk porušil jistý vztah ke zvířatům a celé přírodě vůbec. Svědčí o tom nešetrné zacházení se zvířaty, výstavby „továrních velkofarem“ a s tím spojené utrpení zvířat atd. To je jen zlomek toho, nad čím se pozastavím a zamyslím se nad vážností tohoto tématu. Také se domnívám, že většina lidí „úmyslně“ přehlíží problematiku hospodářských zvířat, jelikož by nastal velký rozpor v zajišťování potřeb člověka.

Díky stále přibývajícimu počtu obyvatel na této planetě, roste přímou úměrou i počet hospodářských zvířat, tím pádem je pro mne velmi důležité zamyslet se nad vážností tohoto tématu.

2.1. Cíl práce

Práce je příspěvkem k výzkumu veřejného mínění, které se týká plnění potřeb výživy lidí (konzumace masa) prostřednictvím průmyslové výroby masných potravin (velkochovů užitkových zvířat). Věřím, že zveřejněním této ankety se nejen ti, kteří na ni odpoví, aspoň zamyslí nad nevhodným chováním lidí k hospodářským zvířatům.

Mé otázky se netýkají pouze toho, kdo pojídá či nepojídá maso nebo jaké maso preferuje, ale i samotné podstaty našeho způsobu života v moderní společnosti. Cílem práce je pochopit a zvláště upozornit na jednání lidí vůči hospodářským zvířatům. V první řadě se jedná o otázku etickou globálního rázu. Prací bych chtěl vyvolat zájem o tuto etickou problematiku, která dotváří naše lidství a odpovědnost.

2.2. Metodika

Třetí až pátá kapitola bakalářské práce tvoří teoretický vstup do problematiky chovu hospodářských zvířat a vývoje vztahu člověk- hospodářské zvíře od období domestikace do dnešní podoby velkochovů hospodářských zvířat. Problematiku společenství lidí a zvířat v soudobé společnosti řeším prostřednictvím informací o tom, jak tuto otázku řeší vybraná náboženství, upozorňuji na nadřazené postavení člověka vůči zvířatům, což se dotýká především hospodářsky využívaných zvířat, ale zároveň uvádím reakce, které na tento stav v soudobé společnosti upozorňují. Tuto problematiku zpracovávám jako literární rešerši odborných pramenů.

Empirickou část práce inspiruje obsah literární rešerše. Zajímá mně, zda jsou lidé k hospodářským zvířatům a problémům ve vztahu k jejich soudobému chovu neteční tak, jak o tom mnohá autorská díla mluví. Jako techniku jsem zvolil anketu, což zdůvodňuji následovně.

1. v rámci bakalářské práce se jeví být vhodnější řešení, které nepůjde do hloubky problému, ale bude relativně rozsáhlé;
2. k tomu může pomoci dnes velmi rozšířený nástroj komunikace – sociální síť facebook;
3. anketa vyhoví oběma výše uvedeným bodům, její nevýhodnost je tzv. samovýběr respondentů a v důsledku toho nereprezentativita šetření.

Své šetření zaměřím k cíli empirického zjišťování, to je odpovědí na otázku, zda lidé (resp. veřejné mínění) přehlížejí stinné stránky velkochovů hospodářských zvířat.

3. VÝVOJ VZTAHU ČLOVĚK - PŘÍRODA

Vzhledem ke zvolenému cíli se v této kapitole zaměřím na vývoj vztahu mezi lidmi a tzv. hospodářskými zvířaty.

3.1. Domestikace zvířat - počátky

Důvod domestikace není jednoznačně znám, jak by se mohlo zdát. Ze studia odborné literatury vyplývá, že existuje několik teorií, které nejsou nikterak podložené. Domestikace probíhala ve společnostech v různých časových epochách, aniž by jedna společnost věděla o druhé, tudíž se lze domnívat, že domestikace je součástí evoluční teorie.¹ Domestikaci můžeme obecně datovat do období neolitické revoluce, která charakterizuje přechod od společnosti lovců a sběračů ke společnosti usedlejší, jejímž hlavním pilířem bylo zemědělství. Vznik takto vyspělé společnosti se obecně datuje 10 tis. let př.n.l. a do oblasti známé jako „Úrodný půlměsíc“. Toto území je součástí dnešního Egypta, Sýrie, Jordánu, Libanonu, Iráku a další. Lidé stavěli zemědělské osady kolem řek Nilu, Eufratu a Tigridu. Takové osady nevznikaly pouze tam, ale i u jiných velkých řek, jako je v Indii Indu, Ganga nebo v Číně Chuang-Che. Nikdy však nedokážeme určit, kdy se poprvé objevilo nějaké domestikované zvíře, stejně tak těžko zjistíme, či to byla zásluha a kde přesně k tomu došlo (volně dle Black, 2001).

Přechod od společnosti lovců a sběračů k usedlejšímu způsobu života byl velmi důležitým mezníkem pro domestikaci zvířat. Zvíře se stalo pro člověka nepostradatelným pomocníkem jak při práci, tak pro spotřebu masa, mléka a kožešin.

K přechodu k pastevectví a zemědělství docházelo postupně. Ti, kteří lovili divoké ovce a kozy, se s určitými stády natolik sblížili, že se staly „jejich“ stády. Ta pak následovali a využívali. Jelikož je snadnější chytit a ochočit mladá zvířata, zabíjeli pastevci nejdříve starší jedince, kteří mláďata chránili, takže pak mohli mláďata odchytit a chovat mimo jejich přirozené prostředí a zbytku stáda. V procesu zabíjení zvířat pro maso a jejich využívání na mléko, kůži nebo práci se pastevci naučili kontrolovat pohyb zvířat, jejich potravu, růst a rozmnožování pomocí vyklešťování, svazování noh, cejchování, kupírování

¹ Evoluce, postupná změna, rozvinutí stávajícího stavu (stupně); biologický proces postupného zdokonalování živé hmoty a forem života vedoucí od jednoduchých organismů ke složitějším, od nižších k vyšším (Bulisová, 2010).

uší a takových pomůcek, jako jsou biče bodce, ostruhy a posléze i řetězy a obojky (Patterson, 2003, s. 22).

3.2. Domestikace jako fenomén

Obecně panuje názor, že hlavní iniciativa domestikace vzešla od lidí. Tento jev (podle Komárka) není ve skutečnosti zdaleka tak jednoduchý. Kdo koho si „omotal kolem prstu“, je poměrně netriviální otázka. Užitek vlastnosti samotných zvířat jsou produktem cílené selekce. Lze mít téměř s jistotou za to, že v raných fázích živočišné domestikace (na rozdíl od rostlin) nehrála užitek primární roli, ba téměř vůbec žádnou. Pomineme-li, že zvíře bylo možno v době hladu zabít a sníst, pak raní domestikanti se k většině těch účelů a činností, k nimž je používáme dnes, vůbec nehodili – i kůň, který se nechá dobrovolně zapřáhnout, je produktem tisícileté selekce. Primární pohnutkou jejich chovu byla patrně jednak zvědavost a touha získat zvířecí „společníky“ jednak rozmanité kultovní a magické důvody (Komárek, 2008).

Domestikaci můžeme rozdělit na tři stupně. Nejnižším stupněm je zajetí, tzn. první pokusy osvojit si zvíře s úmyslem nějak ho využít. Druhý stupeň je ochočení. Člověk zvíře již zná, dokáže předpovídat chování a umí zvíře zvládnout. Třetím stupněm je zdomácnění, tzn., že zvíře je plně podřízeno člověku.

Některá zvířata se ale přizpůsobila blízkosti člověka a jeho obydlí z několika důvodů. Těmi hlavními důvody jsou převážně dostatek potravy, bezpečnost a vhodné podmínky pro rozmnožování. Zvířata, která se takto přizpůsobila životu v blízkosti člověka, nazýváme synantropní. Jedná se převážně o ptactvo, kočky, ježky, potkany a myši.

Zajímavým jevem v oblasti domestikace je autodomestikace člověka. Jedná se o skutečnost, že člověk má některé rysy svých vlastních domestikantů. Na člověka se v jistém slova smyslu dá pohlížet jako na domestikanta. Ruiz ve své knize „Láska, vztahy a přátelství“ napsal: „Lidi učíme stejným způsobem, jako domestikujeme psa nebo jakékoliv jiné zvíře: prostřednictvím trestu a odměny. To je naprosto normální. To, čemu říkáme vzdělání, není nic než domestikování lidí. Z počátku máme strach z trestu, ale později se začneme bát, že nedostaneme odměnu, že nebudeme dost dobří pro otce či matku, sourozence či učitele. A tak se v nás rodí potřeba uznání druhými“ (Ruiz, 1999, s. 24).

3.3. Zvířata blízká a vzdálená

Jedná se o fenomén, který stále více nabírá na intenzitě. Takovýto vzorec chování se dá aplikovat jak na industriální, tak na lovecko-sběračské společnosti. Člověk rozděluje zvířata do dvou skupin. Zvířata, která jsou tomu danému etniku nebo společenství bližší (tj. domestikanti), ale také zvířata vzdálená, která slouží primárně jako kořist nebo jako objekt exploatace (hospodářské zužitkování), mohou být taktéž domestikanty.

Porovnat můžeme vztahy k blízkým zvířatům např. u národů obývajících deštný prales v Amazonii se vztahy ve společnostech, ve kterých většina dnešní populace žije. Jde o podobný vztah. My chováme jako mazlíčky psi a kočky a oni např. tukany aj.

Za zvířata vzdálená označujeme hospodářská zvířata, kterým se nedostala taková přízeň jako zvířatům blízkým. Komárek říká, že vztah ke zvířatům blízkým a vzdáleným se v dnešní době velmi vyostřil a je velký důvod k zamyšlení. Na jedné straně jsou „naši milovaní psíci“ a straně druhé jsou „inferna velkochovů hospodářských zvířat“, která si nikdo nepřeje vidět. Jedná se o jednu z největších skvrn na tváři naší současné civilizace (Komárek, 2008). S výrokem Komárka naprosto souhlasím. Lidé často vnímají hospodářská zvířata jako by se nejednalo o zvíře, ale pouze o věc, ekonomický statek k uspokojení svých vlastních potřeb.

3.4. Vývoj hospodářské funkce chovu zvířat

Caras ve své knize *Zvířata, která změnila člověka* uvádí: „Záhady všech domestikací se točí kolem myšlenky selektivního křížení. Jak lidé mohli bez jakýchkoli znalostí genetiky vědět, jak mají zvířata křížit, nebo že to vůbec může vést k nějakému cíli? Odpověď není tak složitá. Člověk patrně vybíral pro chov kusy, jejichž vlastnosti považoval za žádoucí či prospěšné“ (Caras, 1997, s. 46). Nepochybuji o tom, že první myšlenka pro chov zvířat byla pro potravu a využití kožešin.

Kožešina byla v pravěku, u prvních lovců, jednou z nejcennějších částí těl ulovených zvířat, protože poskytovala svému majiteli tolik potřebný teplý oděv. Pochopitelně také svědčila o schopnostech lovce – byla tedy „znakem“ jeho společenského postavení. Spojení praktické a symbolické hodnoty kožešin přetrvalo celá tisíciletí lidské historie až do současnosti. Od 20. let minulého století však druhé hledisko zřetelně převážilo a kožešina se stala symbolem luxusu.

Od konce 2. světové války začaly ekonomicky rozvinuté země stále více prosazovat politiku výroby levných potravin. Zemědělci se dostávali pod stále silnější tlak, aby uspokojili poptávku po potravinách živočišného původu, pokud možno co nejdostupnějších široké populaci. Spotřeba těchto potravin se začala radikálně zvyšovat, přestože základ stravy mnoha předchozích generací tvořily obilniny a zelenina (a přestože se už tehdy začaly objevovat informace o tom, že nadměrná konzumace potravin živočišného původu je nezdravá). Aby se co nejvíce zvýšila produktivita chovů, byla zvířata natěsnána do co nejmenších prostor a šlechtěna tak, aby dávala co nejvíce mléka, masa a vajec. Výsledkem je způsob chovu, který často nerespektuje ani ty nezákladnější potřeby zvířat a zachází s nimi spíše jako s výrobními stroji než s živými tvory (Rykovská, 2006).

Dále uvádím několik druhů zvířat, které byly domestikovány a které mají i dnes neocenitelný užitek pro člověka (volně dle Caras, 1999).

Koza – do života lidí vstoupila ještě před rozšířením zemědělství, v mezolitu někdy před dvanácti až patnácti tisíci lety, na konci poslední doby ledové. O koze se často mluví jako o krávkě chudých, protože se jí daří i v končinách, kde by jiné zvíře možná nepřežilo. Může se živit hořkými a aromatickými rostlinami, které jiným býložravcům nechutnají. Vystupuje do větší nadmořské výšky a snese skoro stejné rozpětí teplot jako člověk. To všechno lidem umožnilo, aby se s její pomocí vydali do pouští a do hor, neboť se cestou mohli posilovat kozím mlékem a masem. Koza člověku poskytovala mléko, maso, srst pro výrobu tkanin a kůži na nepropustné zásobníky na vodu. V mnoha končinách dodnes kozy nahrazují peníze a představují obvyklou součást věna. Je třeba připomenout, že koza se jako domácí zvíře objevila v oblastech, které byly a většinou ještě jsou ne zrovna „úrodné“.

Ovce – zdomácnění ovce a kozy byly historické události, nebo spíše sledy událostí, jež proběhly v nevelkém časovém rozpětí. Vědci si nejsou jisti, co přišlo dříve, protože příbuznost ovce a kozy lze doložit na příkladu přežívajících divokých ovcí. Napřed byly divoké ovce pastvinovými zvířaty. Když je člověk začal chovat, měl už pastviny pod kontrolou, kdo vlastnil ovce, byl nesrovnatelně bohatší než ten, kdo žádné neměl. Namísto pouze výměny vznikal taktéž trh. Význam ovcí, podobně jako koz, spočíval v jejich schopnosti přeměňovat trávu a jinou vegetaci, z níž člověk neměl žádný užitek, v produkty,

kteřé potřeboval. Ovce a kozy určily nový vztah k půdě a rostlinám. Lovci znali divoké ovce z otevřených pastvin. Určitě je lovili kvůli masu a kůžím.

V zájmu nasycení mezolitických tlup v osmém až třetím tisíciletí před Kristem se pravděpodobně uplatnily dva postupy, které společně podmínily nesmírně důležitý posun od lovení k vlastnění. První postup vychází z toho, že jehňata mohou být podobně jako kůzlata do tří dnů věku snadno pochytna. Druhý postup představuje rozvoj primitivního pastevectví. Když lidé zaháněli divoká zvířata do přírodních pastí nebo je obkličovali, lov (na otevřených pastvinách a s nedokonalými zbraněmi se jistě jednalo o komplikovanou záležitost) se postupně změnil v zabíjení vybraných kusů.

Existují kosterní pozůstatky, které jsou důkazem křížení ovcí a z Mezopotámie pochází jednařicet různých vyobrazení ovcí, jejichž stáří se odhaduje až na šest tisíc let. Ovce a kozy dopomohly člověku k tomu, že na cestách již hlad nebyl neřešitelný.

Prase - hlavní význam prasete zůstává od počátku jeho domestikace stejný. Jedná se o mimořádně důležité, hospodářsky velmi výnosné a nenáročné jateční zvíře. Výjimečnost prasete mezi domácími zvířaty spočívá v tom, že jiné produkty než maso, mezi něž náleží také jemná vyčiněná kůže, jsou jednoznačně druhotné. Naproti tomu třeba skot člověku poskytuje mléko a pracovní sílu a kozy kromě mléka rovněž srst. V případě prasat k těmto „vedlejším“ užitkům patří takové zvláštnosti jako jsou polní práce (zašlapávání semen do orné půdy), hledání lanýžů a zneškodňování min na bojištích jejich odpálením.

Prasata jsou vynikající domácí zvířata hned z několika důvodů. Rychle přibývají na váze, dosahují značné hmotnosti, produkují mnoho hnoje a mají více potomků než jiní domestikovaní tvorové.

Jako asi v každém procesu zdomácnění, existoval i v případě lidí a divokých prasat dlouhý a hluboký vztah již před prvními pokusy o domestikaci. Lidé prasata lovili v mnoha oblastech světa a bezpochyby je dobře znali. Ale současný výskyt chovu a lovu těchto zvířat není mezi domestikovanými tvory obvyklý.

K domestikaci došlo s velkou pravděpodobností na více místech zároveň, protože divoká prasata se vyskytovala na rozsáhlých územích v Evropě a Asii. Lokální poddruhy se podobaly jeden druhému a všechny nabízely totéž: obrovskou spoustu masa za relativně málo práce. V oblastech výskytu prasat již člověk pravděpodobně choval a selektivně křížil

ovce, kozy a psy, takže zdomácnění dalšího druhu bylo logickým pokračováním probíhajícího procesu.

Protože kozí plemena se dělí do tří skupin podle toho, zda člověku poskytují maso, mléko nebo srst a ovce rozdělujeme podle kvality a délky vlny, dalo by se očekávat, že se vyvinou specializovaná plemena prasat. Ta skutečně existují, ale všechny formy prasat jsou a vždycky byly chovány především pro maso.

Kur – pochází z rozsáhlých území, které zahrnuje Indii, jižní Čínu, Filipíny, Jávu atd. Někde v této oblasti se poprvé objevil domestikovaný kur. Postupem času se kur začal šířit směrem na západ a získával geny od různých druhů kura.

Způsob zdomácnění u divokých kurů není obtížný. Pokud jsou kuřata zajata dostatečně brzy nebo dokonce ještě před vylíhnutím, mají tendenci vtisknout si do paměti první živou bytost, se kterou se setkají.

Před domestikací člověk lovil kura jistě pro maso, vejce, ale i pro jeho barevné peří. To používal patrně jako ozdobu při náboženských rituálech. Není známo, jaké prvotní pohnutky přiměly člověka chovat hrabavou drůbež.

Člověk využívá toto zvíře nejen pro maso a vejce, ale i pro jeho trus a peří. Právě trus a peří představuje velmi důležité vedlejší produkty. Toto zvíře, stejně jako výše uvedená zvířata, je dnes zapojeno do systému průmyslového zemědělství.

Skot – je označení pro domestikované formy tura divokého resp. pratura a jiné rody turů (Bulisová, 2010, s. 391).

Zbožňování nebo přinejmenším uctívání turů se obecně provozuje od prehistorických dob. Býci se stali středem obdivu a později byli ceněni pro svou neohroženost, bojovnost a plodnost. Starověké rituály plodnosti dodnes připomíná bizarní slavnostní atmosféra v arénách pro býčí zápasy v románských zemích. Jako kontrast vedle býka se symbolem lásky a plodnosti se stala kráva. Býk a kráva bez ohledu na historickou epochu představovali plodnost, úrodnost, sílu, moc, lásku, sex, péči o rodinu, mléko, rodičovství atd. (Caras, 1999).

Domestikace tura nejspíš začala v Evropě někdy před šesti tisíci lety. Kolem roku 2500 př. Kr. již došlo k rozlišení plemen. Nové druhy se staly nejcennějšími domácími zvířaty, neboť člověku poskytovaly mléko, máslo, sýr, maso, tuk, rohovinu, kůže, hnůj a tažnou

sílu. Dobytek tehdy jako dnes představoval velké bohatství. Ze všech zvířat, která člověk domestikoval, byli praturi pravděpodobně těmi nejnebezpečnějšími. Lidé jedli maso praturů a používali jejich kůže, protože tato velká zvířata poměrně často lovili. Teprve s nástupem zemědělství byl rozpoznán hospodářský význam těchto zvířat (Caras, 1999).

4. VZTAH ČLOVĚK-ZVÍŘE V MODERNÍ SPOLEČNOSTI

4.1. Legislativa

V současné době (2011) se připravuje nový občanský zákoník. Nynější občanský zákoník byl přijat již v roce 1964. Současná legislativa označuje zvíře jako věc, nicméně již dnes existuje nový vládní návrh občanského zákoníku, jak již bylo napsáno, kde se doslova píše „zvíře není věc“. Bohužel si zákon zvířete všímá pouze z pohledu vlastnictví a jeho ochrany, tudíž „věcí“ pro člověka stále zůstává. Zákon České národní rady na ochranu proti týrání zvířat popisuje zacházení se zvířaty, majetkoprávní vztahy, usměrňuje chovy hospodářských zvířat, uděluje sankce atd., ale koneckonců je to vždy individualita člověka, jak se zvířetem zachází. Nový vládní návrh se nad individualitou zvířete nepozastavuje. Např. v §1270 nově navrhovaného občanského zákona se zákonodárci zastávají nad právem pastvy (citují: „právo pastvy se vztahuje na každý druh hospodářských zvířat, nikoli však na prasata a drůbež“). V důvodové zprávě už ale není napsané, proč zrovna těmto zvířatům je pastva upřena.

Za hospodářská zvířata se v České republice považují zejména taková zvířata, která slouží k hospodářským účelům: prasata, ovce, kozy, hrabavá a vodní drůbež, lichokopytníci, králíci, kožešinová zvířata a ryby.

Existuje Ústřední komise pro ochranu zvířat, která byla zřízena 1. září 1993 ministrem zemědělství podle § 21 odst. 2 Zákona č. 246/1992 Sb., o ochraně zvířat proti týrání. Komise je příslušným orgánem ochrany zvířat, který doporučuje opatření a koordinuje plnění úkolů na úseku ochrany zvířat, a tudíž se podílí i na tvorbě a pozměňování odpovídající legislativy. Její stanoviska a připomínky však nejsou právně závazné. Vyjadřují nicméně odborné názory na danou problematiku. Tato komise se dělí na několik dalších výborů, které mají na starosti zabývat se problematikou jednotlivých úseků, např. výbor pro ochranu hospodářských zvířat, výbor pro ochranu pokusných zvířat, výbor pro ochranu zvířat v zájmových chovech atd.

Dále existují každoroční zprávy, tzv. informační bulletin, za účasti státní veterinární správy ČR a ministerstva zemědělství, ve kterém je komplexně zhodnocena situace na

úseku ochrany zvířat v Česku v předchozím roce. V tomto bulletinu jsou popsány dozorové činnosti², které se týkají také hospodářských zvířat.

4.2. Tradice spojené se zvířaty a jejich podoba v moderní společnosti

Velkou úlohu v tradicích³ České republiky (i jiných zemí) hrají zvířata. Bylo to převážně křesťanství, které se zasloužilo o kulturní vzorce, které do dnešních dob lidé dodržují a předávají dál. Pro ilustraci uvedu několik příkladů, kde zvíře hraje důležitou roli při dodržování tradic.

Masopust - nebo i jiným názvem maškara, voračka, fašanky atd. (záleží v jakém regionu se právě nacházíme) je lidová slavnost maškarního charakteru. Vystupují zde masky medvěda, koně, kozla aj., v novější době již s pokleslou funkcí cirkusových cvičených zvířat. O dlouhé tradici masopustních obchůzek svědčí mnoho variant, které mají různý vnitřní obřadný princip a různý hlavní motiv: usmrcování, ubíjení zvířete (či postavy) a jeho vzkříšení je hlavním motivem masopustu. Na Českomoravské vrchovině se zabíjí kobyla, na Opavsku kozel, na Sušicku se upaluje medvěd, na luhačovickém Zálesí se stínal beran či kohout, na Třebíčsku se prodával a zabíjel kuň. Ubíjení zvířat je součástí celé řady obyčejů a spojuje se často jen s očekávanou hostinou, připomíná však spíše starou formu oběti pohanským bohům nebo může být symbolem přechodu v hospodářském roku. Na přelomu 20. a 21. stol. se konají masopustní obchůzky ve stovkách obcí a přenesly se i do měst mezi mládež a děti. Stále je tu možné sledovat rozdíl mezi tradičním lidovým masopustem a karnevalovou podívanou. Lidové maškary se objevují v mizivém počtu, do lidového masopustu začínají pronikat městské prvky.

Součástí masopustu je i Tučný čtvrtek, který patří do dnů před masopustem, konkrétně před masopustní nedělí, kdy lidé připravují velmi pestré jídelníčky včetně masa. Původně se jedlo hovězí, jehněčí a zvěřina. Kolem 19. století se také začala za masopustní jídlo považovat pečená husa. Panovalo totiž přesvědčení, že na tučný čtvrtek musí člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl celý rok při síle (volně dle Brouček, 2007).

2 Dozorové činnosti jsou kontrolní akce v oblasti pohody zvířat. Jsou prováděny v hospodářstvích, v zařízeních pro chov zvířat nebo na místech, kde dochází ke shromažďování zvířat a dalším činnostem se zvířaty (jatka, veřejná vystoupení, útulky atd.).

3 Tradice z latinského slova *tradiitio*, znamená vzorce myšlení a jednání, které předávají z generace na generaci kulturu předků jejich potomkům např. ve formě znalostí, zkušeností a postojů (Bulisová, 2010, s 527).

Svatomartinská husa – je velmi starý zvyk, kdy se připravovala husa k jídlu na svátek sv. Martina. Spolu s typickým martinským pečivem patřila na stůl všude ve městech i na venkově. Martinský svátek (11.11.) byl důležitým mezníkem v hospodářsko-právním ohledu (kolem 12. stol.). Uzavíral se hospodářský rok, byli vypláceni obecní služebníci, zvl. pastýři, a při této příležitosti se konaly obecní hromady. Poddaní v tento den odváděli vrchnosti dávky v drůbeži, obyčejně v husách. Postupem času se začalo koledovat (martínkovat) a za martínky byli označováni účastníci obchůzek na sv. Martina. Martinské koledování bylo živé zvláště ve středověkých městech, kde chudí studenti (žáci) obcházel spolu s učiteli. V textu jedné z koled z 15. stol. požadují dárky, hlavně tučnou husu. To je i nejstarší zmínka o huse, obřadním jídle vázaném ke dni sv. Martina.

Někde se podle tradice martinská husa dělila mezi členy domácnosti podle přesného klíče. Čeledín si mohl například pochutnat na stehně, aby prý hodně běhal. Z obraných kostí se například věštilo počasí (Vondrušková, 2004). Hlučné martinské hodování ukončovalo období před adventním postem, dříve šestidenním. Zrcadlí se dosud v martinském posvícení, hodech a krmáších, v martinských výročních trzích, které jsou dosud na různých místech udržovány. Tradice uctívání Martina jako patrona dobytka je patrná v západních Čechách. K patronství sv. Martina se vztahuje i martinský dobytčí trh v Českých Budějovicích, martinská pouť v Klenčí aj. Pojídání husy na sv. Martina se stále dodržuje, což pozorujeme v obchodních reklamách, na farmářských trzích a v nabídce restaurací.

Zabijačka - má v českých zemích velmi silnou tradici, zvláště pak na venkově. Díky velkochovům a nyní už cenově přijatelného masa se zabijačky neprovádí tak často jako v dřívějších dobách, ale oproti jiným svátkům dnes zabijačky zažívají renesanci (například i ve městech, na veřejném prostranství). Jedná se o porážku prasete, která se provádí buď svépomocí nebo za účasti řezníka. Zabijačky se provádějí v chladných měsících, protože pak maso není náchylné k rychlé zkáze.

Na vesnici se zabijačka s určitými vývojovými a regionálními odchylkami udržuje stále. Dělala se v zimním období před Vánoce a v Masopustě. Pro rodinu znamenala zabijačka zabezpečení masem a sádlem přes zimu až do jara, kdy se začala objevovat mladá drůbež. V zimě maso nepodléhalo rychlé zkáze a bylo více času na jeho zpracování, ale původně se zabíjelo i proto, že nebyly ještě známy píce a v zimě byl nedostatek krmiva. Příprava a konzumace vepřového masa je doložena v nejstarších písemných památkách. Vepřové

maso a výrobky z něj se konzumovaly během celého roku ve všech společenských vrstvách. Zabijačkové speciality se nejčastěji objevovaly v lidovém prostředí při slavnostních a svátečních příležitostech rodinného a kalendářního cyklu (svatba, masopust, posvícení).⁴

4.3. Kategorizace zvířat v literatuře

S rozdělením na zvířata blízká a vzdálená, jak již bylo pojednáno výše, se můžeme setkat téměř všude, zvláště pak v dětské literatuře. Takovým typickým příkladem může být všem notoricky známá pohádka o Červené Karkulce. Vlk jako „škodná“ (abych byl přesný v terminologii myslivectví) je zde uváděn jako lstivé zvíře, které má stále touhu po jídle a neradno si s ním zahrávat. Pohádka končí zabitím vlka a vítězstvím lidí, kde je zvláště oslavován myslivec, který právě vlka zabil. Tato pohádka má jasný a jednoduchý děj, který se dobře pamatuje. Postavy jsou zde hodné a zlé, přičemž zlou postavou je vlk. Tato pohádka je jednou z těch, která ukazuje jasně dominantní postavení člověka nad zvířetem.

Singer ve své knize „Osvobození zvířat“ uvádí, že „naše postoje ke zvířatům se začínají formovat v raném dětství a jsou ovlivněny tím, že velice brzy začínáme jíst maso. Je docela zajímavé, že mnoho dětí nejprve maso odmítá, a musí si na něj zvykat po vyčerpávajícím úsilí rodičů, kteří omylem věří, že je dobré pro zdraví dětí. Bez ohledu na počáteční reakci dítěte je důležité si všimnout, že jíme maso dlouho před tím, než jsme si schopni uvědomit, že ve skutečnosti jíme mrtvé zvíře. Proto nikdy nedojdeme k vědomému, informovanému rozhodnutí, osvobozenému od zaujetí, které doprovází každý hluboce zakořeněný zvyk požívání masa, jenž je navíc podporován tlakem sociální konformity“ (Singer, 2001, s. 227).

Daší z mnoha příkladů je básnička J.V. Sládka „Pašíkova sláva“⁵. Tato básnička vyvolává v dítěti jistě idylický vztah člověka a prasete, které vyrůstá někde na farmě,

4 Z vlastní zkušenosti vím, jakým je zabijačka důležitým aktem. Sjedne se rodina a známi, celý den, někdy den předem probíhají přípravy. Po duchovní stránce vnímám zabijačky kladně, nikoli však pro velkovýrobu ani pro finanční užitek, ale právě pro stmelování vztahů mezi lidmi. Zvíře zde má své jméno a hrdost. Člověk si zvířete váží nesčetněkrát více, když si ho vychová a vykrmí od mala, než když nezná původ zvířete, které pochází z velkochovů tzv. „továrních vyroben masa“. O těchto výrobních masa bude pojednáno v jedné z dalších kapitol.

5 Když byl pašík malé sele,
neměl v světě nepřítel.
Ze dvora mu snesli všecko,
chovali ho jako děcko.
A čím větší byl a větší,

obklopené láskou. Když vyrostete, je určeno k jídlu. Je velmi důležité uvědomit si obsah takovýchto básniček, pohádek či říkanek.

Nejsou to ale jen básničky a říkanky, kde je obsahem vztah mezi zvířetem a člověkem. Jsou to dnes i televizní seriály, hry na pc a konzolích. Považuji za důležité upozornit, že nemusí u dítěte vždy vyvolávat správný přístup ke zvířatům a přírodě vůbec, který se obecně týká úcty k životu.

4.4. Úcta k životu

Etika úcty k životu nečiní rozdíl mezi vyšším a nižším, cennějším a méně cenným životem. Vytvoření obecně platných hodnotových rozdílů mezi živoucími tvory vede k posuzování podle toho, zda se zdají být podle našeho pocitu nám lidem blíží či dále, což je měřítko zcela subjektivní. Kdo z nás ví, jaký význam má jiný živý tvor sám o sobě a ve světovém celku? Takové rozlišování vede i k tomu, že existují jakoby bezcenné životy. Pod pojmem bezcenný život se pak podle okolností rozumějí druhy hmyzu nebo primitivní národy (Schweitzer, 1974). Po pečlivém zvažování si troufám těmi bezcennými životy, jak popisuje Schweitzer ve své knize „Nauka úcty k životu“, označit nynější hospodářská zvířata. V podstatě pro většinu lidí, zejména v městských oblastech, je nejbližší forma kontaktu se zvířetem jejich konzumace jako jídlo.

Obecně si zneužívání zvířat stravou člověk neuvědomuje, avšak koupě masa v obchodě nebo v restauraci je vyvrcholením dlouhého, pro zvířata útrpného procesu. Maso a drůbež si kupujeme v úhledných balíčcích s ještě hezčí etiketou, někdy i logem firmy (např. smějící se kráva nebo roztomilé kuře mávajících křídly). Díky tomuto decentnímu ukrytí si člověk neuvědomuje segmenty procesu, které tomu předcházely.

4.5. Chov hospodářských zvířat v soudobé společnosti

Slovem chov si většina lidí asi představí stádo dobytka, které se pase na rozlehlých loukách venkova. Takovýchto chovů je však dnes malé množství. Musíme si uvědomit, že farmáři již nejsou obyčejní venkované, ale často jde o velké korporace, pro které je

dělali s ním více řečí.
Když byl těžký na dva centy,
dělali mu komplimenty.
A když ztloustnul ještě více,
dělali z něj jitrnice.

nejdůležitější maximalizace zisku a minimalizace nákladů. Řídí se ekonomickými ukazateli, kde je využita jakákoliv inovace za dosažením většího zisku.

Prvním zvířetem, které bylo vyjmuto z relativně přirozených podmínek tradiční farmy, byla drůbež. Základním krokem při přeměně kuřat na výrobní položky bylo jejich uzavření do budov velkochovu. Z líhni se vyjmou jednodenní kuřata a umístí se do dlouhé budovy bez oken – většinou na podlahu, i když někteří výrobci používají řady klecí, aby se do jedné budovy vešlo více ptáků. Uvnitř drůbežárny se kontroluje každý aspekt prostředí proto, aby kuřata rostla rychleji za současně menší spotřeby krmiva. Krmivo a voda se automaticky přivádějí z násypek připevněných ke stropu. Osvětlení je přizpůsobeno podle doporučení zemědělských odborníků (například jasné světlo 24 hodin denně po dobu prvního týdne nebo čtrnácti dnů, aby kuřata rychle přibírala na váze, potom se světla ztlumí a vypínají se každé dvě hodiny, protože prý kuřata budou po odpočinku lépe jíst). Kolem šestého týdne věku vyrostla kuřata natolik, že jsou namačkaná na sobě a světla budou po celou dobu ztlumená proto, aby se snížila agresivita vyvolaná nedostatkem prostoru (Singer, 2001). Je známo, že velkým problémem je právě nedostatek prostoru, který způsobuje vytrhávání peří a kanibalismus mezi kuřaty. Tato agresivita není přirozená, ale způsobená stresem z velkého počtu jedinců a malého prostoru.

Daším zvířetem, jež se běžně konzumuje v západním světě, je prase. Velkofarmy na výrobu vepřového masa znemožňují prasatům chovat se podle instinktivních vzorců. Prasata mohou pouze žrát, spát, stát a ležet. To je ve skutečnosti vše, co tito tvorové mohou. Díky velkofarmám vykazují prasata stejně jako slepice známky stresu. U prasat se vyskytuje tzv. syndrom prasečího stresu (SPS), který je označován jako extrémní stres. Příznaky tohoto stresu je skvrnitá kůže, třes, úzkost nebo strnulost a prasata díky tomu ztrácí i na váze. Většina prasat stráví celý svůj život zavřená. Narodí se a jsou kojena v jednotkách pro selata, dorostou v jeslích a potom v dalších odděleních čekají, než dorostou do jateční hmotnosti. Pokud nejsou určena pro chov, ve věku pěti až šesti měsíců se posílají na jatka, při hmotnosti zhruba 100kg. Snaha snížit výdaje za pracovní síly byla hlavním důvodem přechodu k uzavírání prasat. Při intenzivním způsobu farmaření prý jeden člověk zvládne celý postup díky automatickému krmení a roštovým podlahám, kterými propadá hnůj a lze ho tak snadno vyvážet. Dalším způsobem, jak ušetřit u tohoto a jiných typů uzavírání zvířat, je poskytnout méně prostoru pro pohyb, takže prasata

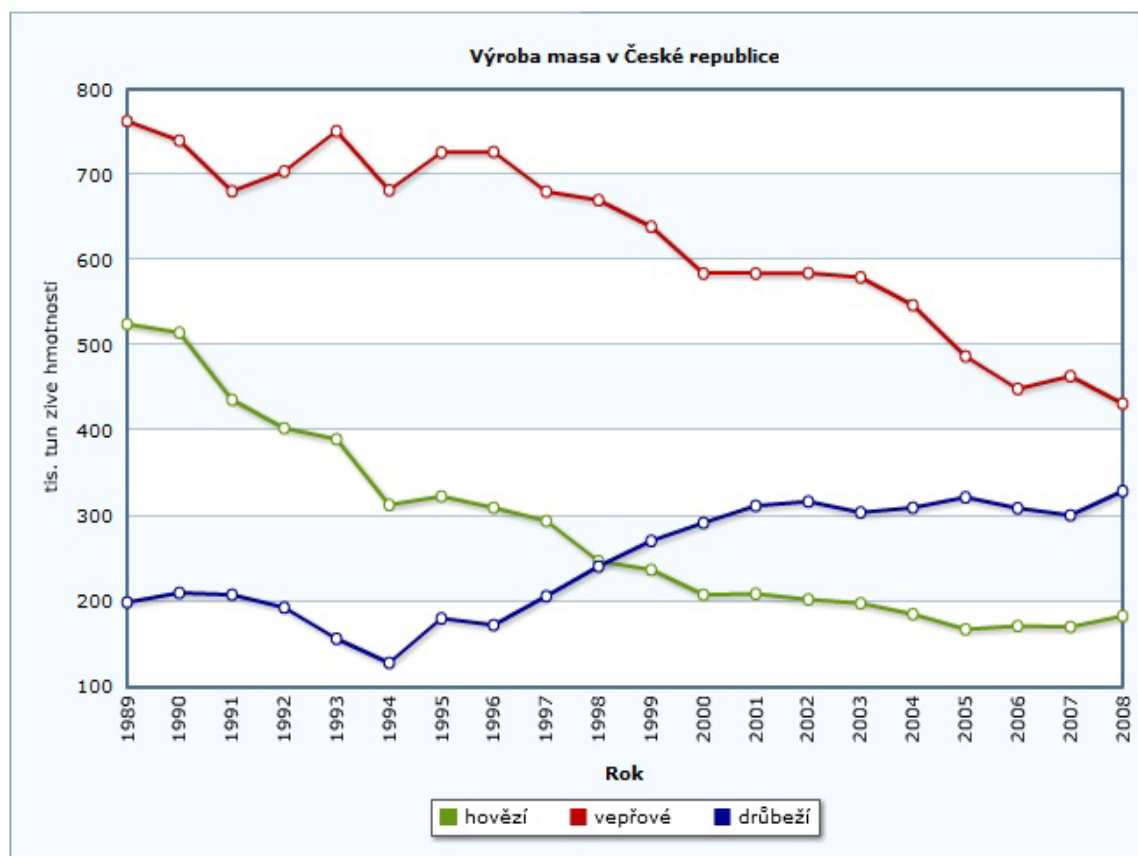
spotřebují méně energie a tedy krmiva při „zbytečném“ pohybu, proto mohou na každý kilogram krmiva nabrat víc hmotnosti (Singer, 2001).

I jiná zvířata (např. krávy, telata, ovce, ryby) chovaná za účelem spotřeby jejich masa procházejí obdobným procesem.

Čejka ve své knize „Zvířata jsou naši bližní“ (2010) uvádí, že od konce druhé světové války vzrostla „výroba“ masa a ostatních živočišných produktů více než desetkrát. Dnes je skoro 60 miliard zvířat (vyjma ryb) každý rok obětováno pro potravu lidí na celém světě.

Jen v České republice se jedná zhruba o 150 milionů, to je skoro tři sta životů zmařených každou minutu, ve dne i v noci. V České republice je ročně poraženo zhruba 1 milion skotu, 4 miliony vepřů a 140 milionů drůbeže. Graf č.1 demonstruje tzv. „výrobu masa“ v České republice v posledním dvacetiletí.

Graf č. 1, Výroba masa v České republice

Zdroj dat: Český statistický úřad – Česká republika od roku 1989 v číslech

5. SPOLEČENSTVÍ LIDÍ A ZVÍŘAT

V 5. kapitole bakalářské práce se budu zabývat otázkami etiky soužití lidí a zvířat, neboť společenství obsahuje takový vztah, který znamená porozumění, solidaritu, blaho obou stran tohoto společenství. Tato kapitola dále inspiruje následující 6. kapitolu, která obsahuje vlastní empirický výzkum.

Jak jsem již několikrát zmiňoval, největším problémem jsou velkochovy hospodářských zvířat. Slouží nám, abychom uspokojili své potřeby, potřebu jídla, ošacení a práce. Možná nic víc ani nic míň od těchto zvířat nechceme, alespoň, dějiny to dokládají. Domnívám se, že pouze radikálním zlomem dokážeme omezit, případně zrušit zneužívání zvířat.

5.1. Náboženství ve vztahu ke zvířatům

V následujícím textu upozorním na souvislosti mezi třemi tzv. světovými náboženskými systémy a vztahem člověka ke zvířatům. Vycházím z odborné literatury (Čejka, 2010; Čejka, 2005; Newman a spol., 1999).

Křesťanství

Biblický příběh stvoření určuje velice jasnou povahu vztahů mezi člověkem a zvířetem, že člověk je obrazem božím a panuje nad vším živým na zemi. Tato představa v laické společnosti bývá velmi často nepochopena a dochází k špatné interpretaci a vymezení vztahů mezi zvířetem a člověkem. Otázkou může například být, jak církev došla k závěru, že zvíře nemá duši. Tato otázka je otázkou transcendentnosti a není na ni snadno odpovědět.

Právě křesťanství vykazuje rozpor ohledně utrpení a krutosti. Jaký je rozdíl mezi utrpením, které prožíval Ježíš Kristus a utrpením, které prožívají zvířata? Roku 1842 pronesl jeden vikář jménem v Oxfordu: „Jestliže písmo srovnává Krista s tímto pokorným a bezbranným zvířetem, můžeme bez jakékoliv troufalosti či neúcty přijmout tento obraz beránka, jehož oběť v nás probouzí stejné pocity, které máme při pohledu na utrpení našeho Pána. Jen pomyslete, jak velmi hrozné je číst zprávy, které o krutostech páchaných na zvířatech někdy dostáváme. Jak jinak ona umírají, než skrze stejnou krutost, která byla spáchána na našem Pánu?“ (Čejka, 2010, s.54).

Křesťanství je podle mého názoru velmi pasivní při vymezení vztahu člověka a zvířete, přitom má ke zvířeti velmi úzký vztah. Proto se domnívám, že právě křesťanství má být jedno z prvních náboženství, které si této problematiky všimne a učiní první kroky k nápravě.

Judaismus

Judaismus je první monoteistické náboženství které vzniklo, a ze kterého vychází křesťanství. Mají tedy jistý základ společný. Judaismus se nevěnuje zvířeti jako křesťanství, má však svá specifika, co se jídelníčku týče. Košer, soubor stravovacích zvyklostí v judaismu, určuje sestavu pravidel pro rituální čistotu jídla židovské kuchyně. Košer doslova znamená vhodný resp. rituálně čistý. Vhodnost nápojů a pokrmů určuje pak tóra (zákon, učení).

Prvním zákazem je požívání krve. Krev z poraženého zvířete napřed vyteče, a potom se maso opere ve vodní lázni. Ze savců tóra povoluje jíst všechny sudokopytníky, kteří přežvykují. Povolena jsou nejen domácí zvířata, ale i některé druhy zvěře, které splňují uvedené parametry (jelenovití, zubr atd.). Velbloud se sice řadí mezi přežvýkavce a sudokopytníky, je však zakázán, neboť jeho kopyta nejsou rozdělena úplně. Z ptáků jsou povoleny ty druhy, jež tóra výslovně nezakazuje. Z ryb jsou košer ty druhy, které mají ploutve a šupiny. Důležité je také zákaz míšení masitých a mléčných potravin.

Dále je zde velmi důležité rituální zabíjení zvířete (to je praktikováno jak Židy, tak muslimy). Jde o takový způsob zabíjení, kdy zvířeti určenému k následné konzumaci je jedním tahem nožem podříznuto hrdlo a zvíře pak rychle zemře následkem vykrvácení. Židovský rituál zvaný shechita je mnohem přísnější než muslimský. Židovská tradice vyžaduje, aby bylo provedeno neobvykle širokým a nesmírně ostrým nožem, na kterém nesmí být ani ten nejmenší vrub. Tento rituál porážení zvířat sahá až do starověku a přetrvává dodnes.

Islám

Islám je rovněž jedno ze tří monoteistických náboženství, které je založeno na učení proroka Muhammada. Islám v překladu znamená „podrobení se“.

Zvíře v islámu má velmi významnou pozici, zvláště pro ortodoxní věřící. Co se týče zákazu pojídání vepřového masa, je vysvětlováno následovně. Jedná se o zvíře, které jí i

maso jiných zvířat, jehož metabolismus není dostatečně trávicí, čili že se jedná o nezdravé a tučné maso.

Islámské náboženství na jedné straně povoluje ve zvláštních případech lov a porážku některých zvířat pro člověka a druhé straně obecně doporučuje dobročinnost především vůči člověku a všemu živému.

Islámský způsob porážky zvířat se může na první pohled zdát velmi krutý a nešetrný. Avšak na univerzitě veterinárního lékařství v Hannoveru byl prováděn výzkum pod názvem „Experiment pro objektivizaci bolesti a vědomí při konvenčním (omračujícím projektilem) a nábožensky předepsaném (rituálním řezem) postupu porážky ovcí a telat“. Rychlý a hluboký řez ostrým nožem, při kterém jsou přerušeny krční tepny (tj. rituální řez) byl shledán šetrnějším způsobem zabití zvířete než rána projektilem a poté porážka.

Rituální porážky mají pro mně dva aspekty. Prvním je, že rituální porážka jako je např. židovská shechita nebo muslimský halál jsou primitivní obřady, ale ukazují na respekt k životu, který odebírají. Na druhou stranu o těchto rituálech nemůžeme říct, že obsahují nějaký nadbytek altruismu. Při hodnocení aktů kultury, jejíž součástí nejsem, je velmi složité najít „pravdu“.

5.2. Druhá nadřazenost člověka a „užitková funkce zvířat“

Byť si to člověk zcela neuvědomuje, svým chováním jedná ve většině případů nadřazeně, zvláště co se týče vymezení hranic mezi člověkem a zvířetem. Člověk porušuje základní morální principy, chová se „racionálně“ a ještě dokáže své jednání obhájit. Vždycky se lidé považovali za stvoření méně divošská než zvířata. Když mluvíme o někom, kdo se chová jako zvíře, máme na mysli neakceptovatelné chování, které je mimo hranice společenského standardu a toto chování odsuzujeme. Vyplyvá to z našeho chápání říše zvířat. Např. vlka, který rozcupuje ovci, považujeme za krutého, protože zabíjí. Ale on musí zabíjet, jinak by zemřel hladem. Na druhou stranu člověk zabíjí ostatní zvířata kvůli sportu, zkrášlení svých těl nebo pro ukojení svých chuťových buněk. Tyto potřeby jsou pak u většiny lidí klasifikovány jako morální. O tom, co je morální nebo není, máme schopnost přemýšlet. Nemůžeme se vyhnout zodpovědnosti pouze tím, že budeme problém přehlížet ba dokonce ospravedlňovat.

Druhá nadřazenost je dle Singera (Singer, 2001) natolik zakořeněná a rozšířená postoj, že lidé, kteří napadnou jeden či dva z jeho projevů – například zabíjení zvířat lovci, kruté experimenty nebo býčí zápasy – se často sami účastní jeho jiných praktik. Umožňují tak svým protivníkům, aby je napadli v nedůslednosti. „Tvrdíte, že jsme krutí, protože střílíme vysokou,“ řekne lovec. „Ale vy jíte maso. Jaký je v tom rozdíl kromě toho, že vy za zabití zaplatíte někomu jinému?“ „Nesouhlasíte se zabíjením zvířat, abychom se mohli oblékat do jejich kůží,“ řeknou kožešníci, „ale nosíte kožené boty.“ Experimentátoři se možná zeptají, proč (když lidem nevadí zabíjení zvířat pro potěšení chuťových buněk) by neměli souhlasit se zabíjením zvířat v rámci pokroku vědy. A jestliže někdo nesouhlasí pouze s utrpením zvířat při pokusech, mohou poukázat na to, že ani zvířata zabíjená na jídlo nežijí bez utrpení. Zastánci býčích zápasů mohou dokonce argumentovat tím, že smrt býka v aréně potěší tisíce diváků, zatímco smrt prasete na jatkách pouze několik lidí, kteří ho snědí. A i když býk může nakonec trpět mnohem většími bolestmi než prase, většinu života s ním zacházeli lépe. Obviňování z nedůslednosti ale nedává zastáncům krutosti na zvířatech žádnou logickou oporu (Singer, 2001, s. 243).

Díky stále rostoucí populaci (v globalizované společnosti ovládané ziskuchtivostí nadnárodních společností) roste i spotřeba masa a s tím spojené utrpení hospodářských zvířat, s přiznaným statusem „výrobního stroje“. Někteří lidé i autoři srovnávají tuto problematiku (jataka, novodobé velkochovy a laboratorní pokusy) s hrůzami nacistických koncentračních táborů a poukazují právě na krutosti páchané na bezbranných mimolidských stvořeních. Na toto srovnání nejvíce poukazují lidé, kteří právě holocaust nebo koncentrační tábor přežili.

Dále tu je problém ekologický. Ekologické otázky se netýkají pouze toho, jak zabránit průmyslovým katastrofám a omezit škodlivé dopady lidské činnosti na ekosystémy, ale i samotné podstaty našeho způsobu života v moderní společnosti (Giddens, 1999, s. 496). Ohrožením životního prostředí se nerozumí pouze znečišťující továrny a vozidla, využívání neobnovitelných zdrojů, ale také kácení stromů, rybolov, odpad, intenzivní zemědělství atd. Rostoucí celosvětová spotřeba masa za sebou nese větší spotřebu sladké vody, větší spotřebu potravy pro dobytek i jiná zvířata, která se musí někde vypěstovat.

Mnoho autorů i výzkumných pracovišť uvádí, že rostlinná výroba je v mnoha ohledech šetrnější pro životní prostředí než výroba živočišná.⁶

Welfare zvířat

Welfare je anglický termín pro blaho nebo spokojenost. O welfare se hovoří tehdy, když jsou hospodářská zvířata chována v lepších podmínkách než v běžných velkochovech. Odmítá všechny formy zemědělství, které způsobují zvířatům nadměrnou zátěž nebo utrpení anebo které jim brání v přirozených projevech. Životní pohoda zvířat (welfare) vychází z tzv. pěti svobod (Webster, 1999).

1. Svoboda od hladu a žízně – přístup k čerstvé vodě a krmivu, které zaručují plné zdraví a tělesnou zdatnost.
2. Svoboda od nepohodlí – poskytnutím vhodného prostředí včetně přístřeší a pohodlného místa k odpočinku.
3. Svoboda od bolesti, zranění a nemoci – pomocí prevence nebo rychlé diagnózy a léčení.
4. Svoboda od strachu a úzkosti – zabezpečením podmínek, jenž vylučují mentální strádání.
5. Svoboda projevit přirozené chování – poskytnutím dostatečného prostoru, vhodného prostředí a společnosti zvířat téhož druhu.⁷

Existuje dokonce certifikační systém Freedom Food, který funguje pod záštitou RSPCA (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals), tedy Královské organizace na ochranu zvířat se sídlem v Londýně. RSPCA dosahuje změn k lepšímu díky pečlivě vyvážené kombinaci účinných kampaní zaměřených na vládu a na spotřebitele, vědeckých poznatků a spolupráce s chovateli a potravináři. To vše s cílem podpořit vývoj systémů chovu zaručujících vysokou úroveň welfare zvířat.

⁶ Výzkumný pracovník Worldwatch Institute, intelektuálního koncepčního střediska pro životní prostředí ve Washingtonu vypočítal, že půlkilogramový řízek z mladého vola, chovaného v ohradě bez výběhu, stojí 6kg zrní, 7,5 l vody, energii rovnající se 3,5 l benzínu a 70kg zvětralé ornice (Singer, 2001).

⁷ Těchto „pět svobod“ bylo vymezeno nezávislým poradním sborem britské vlády nazývaným Farm Animal Welfare Council (FAWC).

5.3. Reakce na „podřazenost zvířat“

Vegetariánství

Vegetariánství je nejjednodušší formou protestu proti páchanému zlu na zvířatech, kterou může člověk vůbec vyjádřit. Mnoho lidí, ač bojují proti lovu zvířat na kožešiny nebo protestují proti krutostem páchaným na zvířatech, se nedokáží stát vegetariánem a tím své přesvědčení nedotáhnou do úplného konce. Vždy, když se dostane do křížku gastronomie a zájem o zvířata, nastává problém. Z hlediska psychologie je takřka nemožné mít citový vztah k živým tvorům a posléze je jíst. Je-li tu život druhého tvora pouze proto, abychom si pochutnali na jistém druhu potravy, stávají se tyto tvory jen prostředkem k našemu uspokojení. Je těžké představit si, že dnešní velkofarmy neprodukují utrpení zvířat. Prakticky je nemožné chovat zvířata pro potravu ve velkém, aniž bychom jim působili značné utrpení. V malém měřítku, někde na malých soukromých fámách, chovají ke zvířatům jistě úctu a poslední sbohem jim dávají s ohledem na to, aby zvířeti nepáchali zbytečné bolesti. Kdybychom pominuli existenci velkofarm, maso by stálo několikrát víc a mohli by si ho dovolit pouze bohatí. Člověk by pak mohl namítnout, že normální lidé mají také právo na maso a tudíž jsou velkochovy jakýmsi argumentem pro řešení nerovnosti.

Přiznávám, že člověk jí maso od nepaměti a že ho i k životu částečně potřebuje. Stačí se podívat do říše zvířat, kde je jedno zvíře lovcem a druhé loveným. U lidí je to stejné.

Stát se vegetariánem není pouze symbolické gesto, jak se mnozí domnívají. Jde o čisté svědomí a odpovědnost ke zvířatům. Stát se vegetariánem je účinný a praktický krok. Sám vegetariánem nejsem, byť bych chtěl, ale snažím se požívání masa omezit na minimum. Mnoho lidí se také mylně domnívá, že maso nám dodává sílu a k životu je zkrátka potřeba, to ale není argument. Je dokázáno, že člověk maso ke svému životu nepotřebuje a látky obsažené v mase můžeme nahradit rostlinnou stravou. Příkladem nám mohou být naši předci, kteří od rána do noci pracovali fyzicky na poli a maso měli pouze ve významný den. I tak se dožívali vysokého věku.

Existují také odpůrci vegetariánství a vnímají ho jako něco nesmyslného. Nedochozí jim ale, že je to určitá forma bojkotu. Singer ve své knize „Osvobození zvířat“ uvádí: „Tolik jsem zdůrazňoval bojkotovou složku vegetariánství, že by se mě mohl čtenář zeptat, zda může vegetariánstvím vůbec něčeho dosáhnout, když se bojkot nerozrostl a mine se

účinkem. Často se musíme v životě něčeho odvážit, i když si nemůžeme být jisti úspěchem. Byl by to však slabý argument proti tomu, abychom se stali vegetariány, kdyby byl argumentem jediným. Žádná velká hnutí proti útlaku a nespravedlnosti by neexistovala, kdyby se jejich průkopníci nepustili do práce jen proto, že by si nebyli jisti úspěchem. Věřím, že svými činy něčeho dosáhneme, i kdyby bojkot jako takový neuspěl“ (Singer, 2001, s. 181).

5.4. Shrnutí

Sám sebe se ptám, jestli je lidstvo vůbec schopné uvedené problémy vyřešit nebo zmírnit. Ve společnosti existují sociální nerovnosti, tj. nerovnost mezi lidmi. Jak uvádí Hudečková: „Nerovně uspořádaným vztahům ve společnosti věnovali pozornost filosofové (hlavně sociálně a eticky zaměřeni), sociální reformátoři, a také sociologové již od vzniku své disciplíny. Pokládali si otázku, zda je rovné uspořádání vztahů ve společnosti vůbec možné“ (Hudečková, Zagata, 2007, s. 55).

O této otázce můžeme opravdu jen přemýšlet, protože nikdy v historii až po současnost se tak nestalo. Můžeme ale také přemýšlet o otázce, respektive disciplíně, která se může zabývat vztahem mezi člověkem a hospodářským zvířetem. Například feministická sociologie se věnuje vztahům mezi muži a ženami, rovněž tak existuje sociologie mládeže na jedné straně a na druhé straně sociologie stárí a stárnutí. Chtěl bych klást důraz na interakci mezi člověkem a hospodářským zvířetem. Domnívám se, že nevědomost či zapomenutá vědomost, která se týká problematiky hospodářských zvířat vede lidstvo špatnou cestou. Ač lidé zatím tuto otázku nevnímají nebo málo vnímají, lze očekávat, že její význam v budoucnu poroste, tak jak již roste starost o přírodní prostředí.

Hospodářská zvířata jsou v podstatě přiváděna na svět jen proto, aby sloužila člověku. Pouze na účelem, abychom je zabíjeli. Čejka ve své knize „Zvířata jsou naši bližní“ uvádí: „Kde je tomu ustavičnému zabíjení konec, jakým utrpením budou muset hospodářská zvířata ještě projít, kolik dalších důkazů o jejich schopnosti prožívat strach a vnímat bolest, o jejich inteligenci, emocích a bohatém vnitřním životě bude třeba přinést, než v těchto tvorech poznáme cítící bytosti a naše bližní, které trýznit znamená dopouštět se zločinu? A nejen to; protože dnes máme jiné zdroje potravy, která je dokonce zdravější a jejíž získávání není spojeno s nezměrným pustošením přírody, vybitím divoké zvěře a hladem

na celém světě, utrpení způsobované hospodářským zvířatům se stává neospravedlnitelným a systém živočišné výroby nemorálním“ (Čejka, 2010, s. 11).

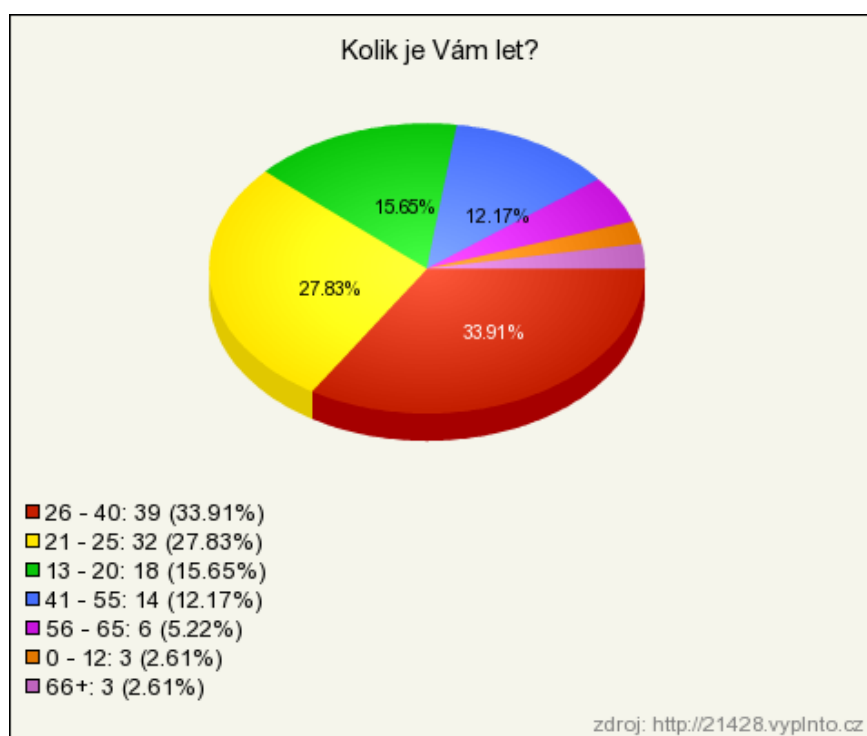
6. NÁZORY NA CHOV HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

V této části práce se budu věnovat empirickému výzkumu. Jak jsem již uváděl v metodice, budu se zabývat vybranými otázkami problematiky hospodářských zvířat v současné společnosti, hlavně rozporem mezi výživovými zvyklostmi a jejich naplňováním prostřednictvím velkochovu hospodářských zvířat. Zkonstruoval jsem anketní lístek, který jsem distribuoval přes sociální síť facebook. Žádost o vyplnění ankety byla vložena na tzv. „zed“, která je veřejně přístupná všem lidem, kteří jsou v mém seznamu přátel. Šetření probíhalo v době od 5.3. 2012 (10:00) do 7.3. 2012 (22:00). Anketního šetření se zúčastnilo 115 respondentů, kteří vyplnili virtuální anketní lístky takovým způsobem, že mohly být zařazeny do zpracování. Anketní lístek viz v Příloze č. 1.

6.1. Popis anketního souboru

Anketní soubor tvořilo 51 (44,35%) mužů a 64 (55,65%) žen. V anketě byla obsažena velmi široká věková škála, a to od 10 do 66+ let. Díky tomu jsem mohl věk rozdělit do několika skupin viz graf č. 2. Z grafu je patrné, že nejvíce odpovídali respondenti od 26 do 40 let. Tuto skupinu můžeme označit jako středně dospělé.

Graf č. 2, Kolik je Vám let?

Když se přidržíme zvyklostí, že místa do 2000 obyvatel považujeme za venkovská, bylo v anketním souboru 13 (11%) venkovanů a 102 (89%) měšťanů.

Respondenti ze 70% uvádějí, že do jejich domácnosti patří nějaké zvíře. Nejčastěji je to pes 43x (54%) a kočka 30x (36%). V ostatních případech chovají drobné živočichy (rybičky, křeček, zakrslý králík atd.). Ostatní zvířata, jako jsou slepice, prasata, kachny husy atd. jsou spíše doménou venkovů, kde tyto zvířata uvádí 24% respondentů.

6.2. Konzumace masa

První otázka se týkala toho, zda respondent pojídá maso. V drtivé většině odpovědí, celkem 114 (tj. 99.13%) respondentů odpovědělo, že maso pojídají. Pouze jeden respondent odpověděl, že maso nejí (tj. 0.87%) viz graf č.3. Tento respondent byla žena ve věku 28 let, bydlící ve městě a žijící v domácnosti se zvířetem. Co se týče vegetariánství, bylo by zapotřebí dalšího šetření u konkrétního vzorku osob, abych mohl následně výsledky zobecnit.

Graf č. 3, Jste konzumentem masa?

Dále mně zajímala odpověď na otázku, kolik masa a masných výrobků zkonsumují lidé za týden. Odpovědi na tuto otázku se nemnoho lišily od průměru podle českého statistického úřadu z roku 2010. Statistický úřad uvádí, že roční spotřeba masa na

obyvatele je 75,9kg masa, což je 1,46kg za týden. Průměrná hodnota v anketě vykazuje 1,36kg masa na obyvatele za týden.

Co se týče preferencí lidí, které maso upřednostňují, tak v 69-ti případech (tj. 60,53%) dávají přednost drůbežimu masu před ostatními druhy masa viz graf č. 4.

Graf č. 4, Preference požívání masa

Předpokládal jsem, že ženy dávají přednost ve většině případů masu drůbežimu a z výsledků jsem dospěl k závěru, že tomu skutečně tak je. Z celkového počtu 64 žen odpovědělo 41 (tj. 64%), že drůbeží maso opravdu preferují. Muži preferovali spíše vepřové maso, které se umístilo v celém souboru na druhém místě, před masem hovězím (telecím).

6.3. Obstarávání a příprava masa

Celkem 84 ze 115 respondentů (tj. 73%) obstarává maso ke konzumaci nákupem v obchodě a dává tím přednost před nákupem od farmářů (9%) nebo vlastním chovem (10%). Nákup od farmářů nejvíce využívali lidé, kteří bydlí ve městě do 15 tis. obyvatel. Domnívám se, že je to způsobeno právě velikostí obce či města, jelikož lidé zde mají blíže k hospodářstvím, tudíž i k farmářům. Vlastní chov je pak převážně na venkovech a menších městech zhruba do 7 tis obyvatel. Respondentů, kteří maso vůbec neobstarávají bylo 24 (21%) ze 115. Týkalo se to převážně mladých lidí do 25 let. Z toho lze předpokládat, že většinu z nich v této době živí rodiče. Co se týká přípravy masa u žen, tak většinou připravuje maso ke konzumaci 36 (56%), málokdy 25 (39%) a nikdy 3 (5%)

respondentů. Větší počet mužů, celkem 55%, málokdy připravuje maso ke konzumaci. Většinou je připravuje 33% mužů a 12% mužských respondentů nepřipravuje maso nikdy. Když porovnáme muže a ženy při přípravě masa ke konzumaci, tak jasně vychází, že maso většinou připravují ženy než muži a to o 23%. Muži jsou v přípravě masa pasivnější. Maso připravují málokdy.

6.4. Zájem o chov hospodářských zvířat

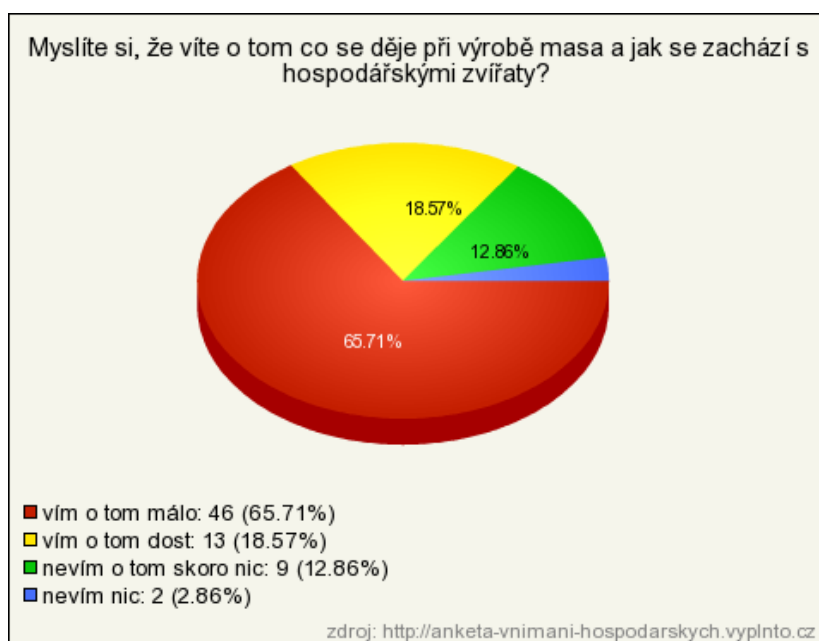
Na otázku „zajímáte se o to, co se děje při výrobě masa, jak se zachází se zvířaty“, viz graf č. 5, je znepokojující odpověď „ne“, kde tak odpovědělo téměř 40% respondentů. Znepokojující z toho důvodu, že jsou to právě mladí lidé od 10 do 28 let, co se nezajímají o to, co se děje při výrobě masa a jak se zachází se zvířaty. A to v 78% u mužů a 68% u žen této věkové kategorie.

Graf č. 5, Zajímáte se o to, co se děje při výrobě masa, jak se zachází se zvířaty?

Ti, kteří odpověděli „ano“, dále uvádějí, že o problematice, co se děje při výrobě masa a jak se zachází s hospodářskými zvířaty, vědí málo (66%). Dále necelých 19% respondentů napsalo, že ví o tom dost (podle jejich názoru). Viz graf č. 6.

Graf č. 6, Myslíte si, že víte o tom, co se děje při výrobě masa a jak se zachází s hospodářskými zvířaty?

Při kontrole a porovnání výsledků vychází, že celkem 42 (66%) žen se zajímá o to, co se děje při výrobě masa a jak se zachází se zvířaty, a to před 28 (55%) muži. Když jsem porovnal věk respondentů mezi ženami a muži u této odpovědi, tak odpovědělo více žen (48%) mezi věkem 23 – 28 let s tím, že se zajímají o to, co se děje při výrobě masa a jak se zachází se zvířaty, před muži (25%). Ostatní věkové kategorie jsou buď procentuelně vyvážené nebo se nepatrně liší.

6.5. Postoje k chovu hospodářských zvířat

K zdánlivému rozporu odpovědí docházelo u otázek, kde respondenti buď souhlasili nebo nesouhlasili s tvrzením, která se týkají hodnocení velkochovu hospodářských zvířat. Výsledky uvádějí grafy č. 7 – 12.

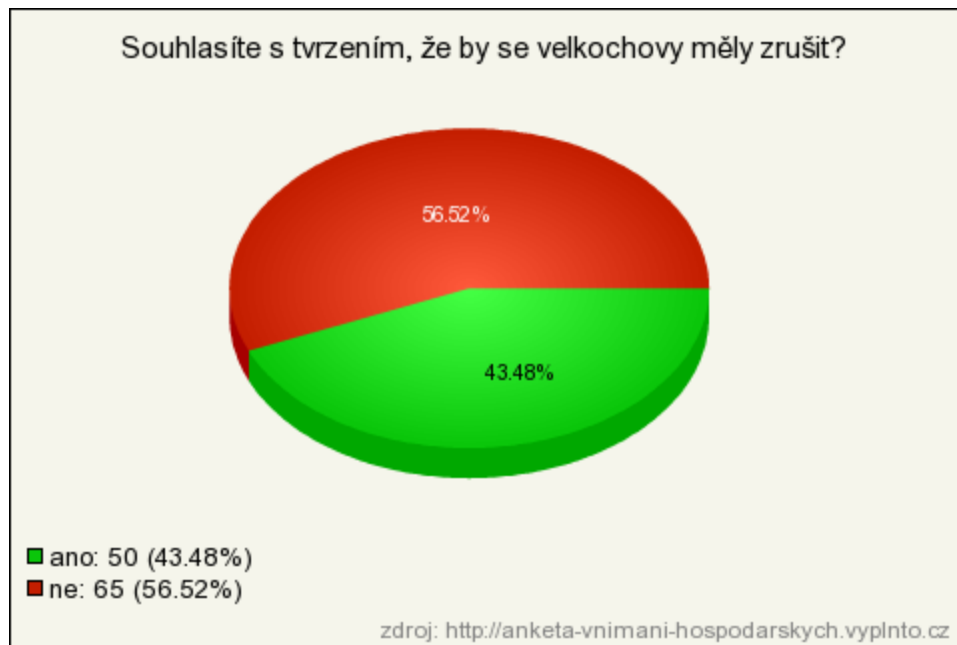
Graf č. 7, Souhlasíte s tvrzením, že by se zvířata měla chovat v malých chovech?

Graf č. 8, Souhlasíte s tvrzením, že se zvířaty ve velkochovech se zachází dobře?

Graf. č. 9, Souhlasíte s tvrzením, že by se velkochovy měly zrušit?

Graf č. 10, Souhlasíte s tvrzením, že velkochovy zvířatům nevadí?

Graf č. 11, Souhlasíte s tvrzením, že při dnešní spotřebě masa nelze zvířata chovat jinak?

Graf č. 12, Souhlasíte s tvrzením, že zvířata ve velkochovech trpí?

Jak bylo uvedeno výše, rozpor je pouze na první pohled. Neboť výsledky dovolují odpovědi na šest výroků v anketě seřadit a vytvořit z nich tento souhrnný výrok (v závorce je uvedeno % souhlasu): „Se zvířaty ve velkochovech se nezachází dobře (83,5) a velkochovy jim vadí (81). Proto by se zvířata měla chovat v malých chovech (80). Ve

velkochovech totiž zvířata trpí (75). Avšak při dnešní spotřebě masa nelze zvířata chovat jinak (52)...Velkochovy by se měly zrušit (43).“ Procentuální souhrn výsledků grafů č. 7-12 vykazuje následující tabulka.

Tabulka č. 1, Procentuální souhrn výsledků grafů č. 7-12

	ANO	NE
Graf č. 7, Zvířata by se měla chovat v malých chovech	80%	20%
Graf č. 8, Se zvířaty ve velkochovech se zachází dobře	16,5%	83,5%
Graf č. 9, Velkochovy by se měly zrušit	43%	57%
Graf č. 10, Zvířatům velkochovy nevadí	19%	81%
Graf č. 11, Při dnešní spotřebě masa nelze zvířata chovat jinak	52%	48%
Graf č. 12, Zvířata ve velkochovech trpí	75%	25%

Rozpor zůstává v tom, že více než 4/5 odpovědí se vyslovují proti velkochovům, ale jen zhruba polovina z těchto odpovědí zahrnuje i postoj, že by se takové chovy měly zrušit. Rozpor je vysvětlen tím, že „dnes při takové spotřebě to jinak nejde“, což můžeme považovat za výraz alibismu.

6.6. Shrnutí výsledků a poznatků

Z výsledků vyplývá, že lidé jsou obeznámeni se situací v chovu hospodářských zvířat, poměrně dost vědí o problematice, v jakých podmínkách hospodářská zvířata žijí. Na druhou stranu jakoby odevzdaně říkali, že stejně s tím nic neudělají, nestojí to za úsilí a snahu něco změnit. Jenomže člověk už si neuvědomuje, že může začít sám u sebe. A to je např. u omezení konzumace masa. Co mě znepokojuje, tak jsou to právě mladí lidé, kteří jsou lhostejní k problematice, jak se zachází se zvířaty.

Že s něčím souhlasíme či nesouhlasíme ještě neznamená, že správně jednáme. V tomto případě se hodnotí činy a jednotlivé kroky, které člověk učiní ke zlepšení situace.

Když se zamyslím nad situací hospodářských zvířat, tak si uvědomuji, že člověk má i preference, které maso mu chutná a které nikoli. Podle toho se také dále řídí. Chová taková zvířata, po kterých je poptávka, aby naplnil potřeby „zákazníka“ a svůj ekonomický zisk.

V podstatě nic neobvyklého pro člověka, který se nezamyslí nad „ziskem“ těch druhých, v tomto případě hospodářských zvířat.

7. ZÁVĚR

Současná postmoderní společnost se nachází na pomyslném rozcestí. Buď bude pokračovat v expanzi ziskovosti a nebude se ohlížet za sebe nebo se zastaví a zamyslí se. Pevně věřím, že lidé začínají přemýšlet o problémech současného světa a uvědomují si potenciální následky. Touto prací jsem se snažil právě upozornit na jeden z mnoha problémů dnešní společnosti a tím jsou hospodářská zvířata.

Hospodářská zvířata jsou velmi opomíjena a člověk zapomíná, že jsou to živí tvorové. Jak již jsem avizoval v úvodu, člověk porušil se zvířetem jistý vztah. Pochopení a nápravu tohoto problému ovlivňuje několik faktorů. V první řadě je to výchova dětí a mladistvých a seznámení se skutečnou „výrobou masa a masných výrobků“. Pokud si člověk uvědomí, co vše předcházelo tomu hezky zabalenému balíčku masa, který je několikrát za den propagován v televizi a jiných masmédiích, tak věřím, že ho to ovlivní. Nebude jistě hned bojkotovat velkochovy hospodářských zvířat nebo se nestane členem nějaké neziskové organizace pro ochranu a práva zvířat, ale pevně věřím, že začne o tomto problému hovořit a seznamovat ostatní lidi. Ze zkušenosti vím, že přesvědčování nemá v tomto tématu téměř žádný smysl, ale co podle mně smysl má, je přivést toho druhého k zamyšlení.

Hospodářská zvířata mají v našem dnešním světě místo pouze jako pomocník člověku. Nemyslím si, že tomu bude v budoucnu jinak, ale vztah k nim se určitě v porovnání s minulostí změnil. Lidé si zvířete vážili, chovali k němu úctou, protože si uvědomovali, že bez hospodářského zvířete je lidská existence mnohem těžší. I dnes tomu tak stále je, ale člověk už často nevidí, co zvíře odvádí za práci (svou roli v tom hraje technika) a tím se vytratila i úcta k němu. Velkochovy jsou pro mnoho z nás tabu ve smyslu nepříjemné skutečnosti. Víme, že tam jsou zvířata a jdou následně na porážku. Nekonečný koloběh, který jde mimo nás.

Překvapilo mně smýšlení lidí k dané problematice, ale věřím, že časem bude přibývat stále více publikací, jak laických, tak odborných a lidé se začnou zajímat a nezůstanou pasivní.

Díky tomuto tématu jsem si uvědomil mnoho věcí. Ani na malý okamžik jsem nepředpokládal, že díky této práci se stanu dobrovolníkem nadace na ochranu zvířat a budu přispívat svými názory a poznatky této neziskové organizaci.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BLACK, Jeremy. *Historický atlas: po stopách lidstva*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. 352 s. ISBN 80-7202-773-5.

BULISOVÁ, Jiřina. *Ottova všeobecná encyklopedie*. 2. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. 735 s. ISBN 978-80-7360-900-9.

BULISOVÁ, Jiřina. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. *Dějiny světa*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. 327 s. ISBN 80-7181-744-9.

BROUČEK, Stanislav. *Lidová kultura*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2007. 284 s. ISBN 978-80-204-1711-4.

CARAS, Roger. *Zvířata, která změnila člověka*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Rybka Publisher, 1999. 261 s. ISBN 80-86182-25-8.

ČEJKA, Jan. *Jejich jest království*. 1. vyd. Praha: Vydal Práh, 2005. 141 s. ISBN 80-7252-112-8.

ČEJKA, Jan. *Zvířata jsou naši bližní*. 1. vyd. Praha: Vydal Práh, 2010. 247 s. ISBN 978-80-7252-317-7.

GIDDENS, Antony. *Sociologie*. 1. vyd. Příbram: Vyd. Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

HUDEČKOVÁ, Helena. ZAGATA, Lukáš. *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě*. 1. vyd. Praha: Vydavatel Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2007. 143 s. ISBN 978-80-213-1637-9.

KOMÁREK, Stanislav. *Příroda a kultura*. 2. vyd. Praha: vyd. Academia, 2008. 307 s. ISBN 978-80-200-1582-2.

NEWMAN a spol. *Judaismus od A do Z*. 1. vyd. Praha: vyd. Sefer, 1999. 285 s. ISBN 8090089534.

PATTERSON, Charles. *Věčná Treblinka*. 1. vyd. Praha: Vydal Práh, 2003. 260 s. ISBN 80-7252-084-9.

RUIZ, don Miguel. *Láska, vztahy a přátelství*. 1. vyd. Praha: vyd. Pragma, 1999. 156 s. ISBN 80-7205-940-8.

RYKOVSKÁ, Anna. *Žijeme spolu, aneb, Jak na téma ochrany zvířat : praktická příručka pro pedagogy 2. stupně základních škol a pedagogy středních škol*. 1. vyd. Praha: vyd. Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2006. 320 s. ISBN 80-903345-5-5.

SCHWEITZER, Albert. *Nauka úcty k životu*. 1. vyd. Praha: vyd. Supraphon, 1974. 88 s.

SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. 1. vyd. Praha: Vydal Práh, 2001. 259 s. ISBN 80-7252-042-3.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *České zvyky a obyčeje*. 1. vyd. Praha: vyd. Albatros, 2004. 370 s. ISBN 80-00-01356-8.

WEBSTER, John. *Welfare - životní pohoda zvířat aneb střízlivé kázání o ráji*. Praha: Vydalo Nadace na ochranu zvířat, 1999. 264 s. ISBN 80-238-4086-X.

9. PŘÍLOHY

9.1. Anketa

ANKETA – Vnímání hospodářských zvířat

Jmenuji se Jakub Doležal a jsem v posledním ročníku bakalářského studia na České Zemědělské Univerzitě v Praze. Obracím se na Vás s laskavou prosbou o zodpovězení několika otázek v podobě ankety.

Cílem ankety je zjistit, jak lidé vnímají hospodářská zvířata a jaké mají potřeby výživy (konzumace masa) prostřednictvím průmyslové výroby masných potravin (velkochovů hospodářských zvířat).

Vaše odpovědi budou použity pouze pro účely mé práce a nebudou dále distribuovány. Anketa je anonymní a nezabere vám jak 10 minut času. Předem Vám za odpovědi děkuji.

INSTRUKCE K VYPLNĚNÍ ANKETY

Vámi vybranou odpověď zaškrtněte křížkem. Při odpovědích „ANO“ u některých otázek pokračujte nabízenými podotázkami dle šipky. U otázky č. 4 vepište písmena dle instrukcí.

1. Jste konzumentem masa?

NE

ANO → 1.a Odhadněte, kolik masa a masných výrobků sníte za týden: kg

1.b Preferujete některé druhy masa:

Hovězí (telecí)
Vepřové
Skopové (kuzleci, jehněčí)
Drůbež
Rybí
Jiné, jaké
Nepreferuji žádné

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

2. Maso ke konzumaci (své či jiných osob) sám / sama:

2.a Obstaráváte:

NE

ANO →

Nákupem v obchodech
Nákupem od farmářů
Výměnou za jiné výrobky
Vlastním chovem
Jinak, jak

2. b Připravujete:

NE

ANO →

Málokdy
Většinou

3. Zajímáte se o to, co se děje při výrobě masa, jak se zachází se zvířaty?

NE

ANO → **3.a** Myslíte si, že o tom víte dost?

Dost
Málo
Skoro nic
Nic

4. Jak souhlasíte (vepište S) / nesouhlasíte (vepište N) s následujícími výroky?

- 4. a** Zvířata by se měla chovat v malých chovech
- 4. b** Se zvířaty ve velkochovech se zachází dobře
- 4. c** Velkochovy by se měly zrušit
- 4. d** Zvířatům velkochovy nevadí
- 4. e** Při dnešní spotřebě masa nelze chovat zvířata jinak
- 4. f** Zvířata ve velkochovech trpí

5. Patří do Vaší domácnosti nějaké zvíře?

NE

ANO → uveďte jaké

**6. Odhadněte, kolik obyvatel žije v místě Vašeho trvalého bydliště:
obyvatel**

7. Kolik je Vám let? let

8. Jste muž (vepište M) nebo žena (vepište Z)?

Seznam grafů a tabulek

Graf č. 1, s. 22, Výroba masa v České republice

Graf č. 2, s. 31, Kolik je Vám let?

Graf č. 3, s. 32, Jste konzumentem masa?

Graf č. 4, s. 33, Preference požívání masa

Graf č. 5, s. 34, Zajímáte se o to, co se děje při výrobě masa, jak se zachází se zvířaty?

Graf č. 6, s. 35, Myslíte si, že víte o tom, co se děje při výrobě masa a jak se zachází s hospodářskými zvířaty?

Graf č. 7, s. 36, Zvířata by se měla chovat v malých chovech

Graf č. 8, s. 36, Se zvířaty ve velkochovech se zachází dobře

Graf č. 9, s. 37, Velkochovy by se měly zrušit

Graf č. 10, s. 37, Zvířatům velkochovy nevadí

Graf č. 11, s. 38, Při dnešní spotřebě masa nelze zvířata chovat jinak

Graf č. 12, s. 38, Zvířata ve velkochovech trpí

Tabulka č. 1, s. 39, Procentuální souhrn výsledků grafů č. 7-12,